„MORZSÁNYI" EMLÉKEZÉSEK (SEM)

Szabó István: *Emlék-morzsák 1, 2, 3.* A szerző önálló kiadása, Szabadka, 2000, 2001, 2002

Szabó István szabadkai művelődési szervező (eddig) háromfüzetnyi „emlékezését" tette közzé magán-, pontosabban „önálló" kiadásban – miként az a kolofonban szerepel. Felidézett „emlékei" azokhoz az ismert (előadó)művészekhez kötődnek, akikkel hivatalból, rendszerint Csák István budapesti szervezőtitkár („Csák Pista barátom" – a szerző szinte valamennyi írásában így [megkövült szókapcsolat?] nevezi munkatársát) közvetítésével ismeretséget kötött, s kiknek vendégjátékát, fellépéseit a Vajdaság területén 1970-től kezdődően közel másfél évtizeden át szervezte. Közelmúltunk társadalmi-kulturális alászállásához mérten ezek az évek mind magánemberi, mind közösségi szempontból egyfajta „virágkort" jelenthettek, épp ezért nem csoda, hogy felidézve őket, Szabó és recenzensei (Weiss Zoltán, Keres Emil, Baranovszky Edit, Molcer Mátyás) beszédmódját is nosztalgikus, olykor heroizáló, sőt, giccses-patetikus hangvétel jellemzi. „A *fáklya* lobog és nagy fényt áraszt, majd elég, és utána ismét nagy-nagy a sötétség. A *lámpa*, az kisebb lánggal ég, de világít! A lámpát tápláló olajat mindig utána lehet tölteni, s a lámpa tovább világít, megtörve és legyőzve a sötétséget! Szabadkán a fáklya csonkig égett, lámpás meg egy sem világít . . ." (Weiss Zoltán: *A lámpás.* Utószó = *Emlék-morzsák 1*, 63–65.).

Szabó emlékei tehát „morzsák" az egykori „dús asztal"-ról, ám még ez az áttételes jelentés sem igazolja előttünk a főcím kötőjeles írásmódját (a címlapon, a szövegen belül és a kolofonban), ami a fedőlapon különírttá módosul. Ezt talán Szabó prózaírásának műfaji sajátosságai, az egyedi műfaj („morzsák") létrehozásának igénye hitelesíthetné, ami azonban nem jellemzi írásait, még a karcolat, a portré, az arcél műfaji jegyeit is nélkülözve, legfeljebb a jegyzet, a cikk formai kvalitásainak felelnek meg, ami azért is furcsa, hiszen írásai közismert emberekről, művészekről szólnak. Nem szívesen írom le, de szerintem ez az írásmódbeli bizonytalanság a kiadás felettébb amatőr színvonalából, gondozatlanságából ered: magánkiadás lévén, csak a nyomda neve jegyzett, nincs szerkesztője, lektora, az első füzetnek korrektora. Természetszerűleg mind helyesírási, mind nyelvhelyességi szempontból mindhárom füzet számos kivetnivalót hagy maga után. Példaként ezekből csak két kirívó stiláris bukfencre hívnám fel a figyelmet. Szabó István „emlékek"-nek nevezi írásait, általában „emlékezik" rájuk, „megemlékezik" művészekről, holott köztudatunk a megemlékezés fogalmát leginkább elhunytakhoz köti. Természetesen szép számban vannak emlékei elhunyt nagyságokról is, de pl. Maros Gábor

„személyiségére" is emlékezik, aki, gondolom, él és virul, mint ahogy Koós János is, akiről ugyancsak „megemlékezik". Másodszor: a szomorú emlékű vagy emlékezetű ember fogalma nem ugyanazt jelöli – annál pejoratívabb értelmű – mint az, akire szomorúan emlékezünk.

Szabó István három füzetben megjelentetett szervezői élményeit felelevenítő írásai sem formai, sem tartalmi szempontból nem határolhatók be, ami nem lenne baj, hiszen lehetnének műfajváltó (-alkotó), formabontó, provokatív, vagy különleges jelentéstartalmú szövegek – de nem azok. Egyszerűen csak megszerkesztetlenek, átgondolatlanok, nélkülözik a vezérelv és -gondolat, az elbeszélés, a láttatás és a kifejezés igényét – kevésbé szakszerű megállapítással élve –, nem szólnak semmiről, pontosabban semmi lényegesről. Egy biztos: az égvilágon semmi közük sem az irodalomhoz (annak semmilyen műfajához, különösen nem a memoár jellegűekhez), sem a művészethez, nem idézik meg, nem mutatják be, nem fejezik ki azon művészeknek teremtői-alkotói, vagy emberi nagyságát, akikről szólnak (pl. Latinovits Zoltánról, Gobbi Hildáról, Kibédi Ervinről, Máté Péterről, Ruttkai Éváról, Psota Irénről, Tolnay Kláriról, Pécsi Ildikóról, Major Tamásról, Zdravko Čolićról, Kabos Lászlóról, Cseh Tamásról és másokról), nem világítják meg művészi arcélük, a legritkább esetben esik szó színészi vagy előadóművészi alakításaikról és a szerző ezekkel kapcsolatos élményeiről, művészetértéséről, értelmezéseiről, noha legfontosabb törekvése a „személyesség". Ám ez nála nem az egyéni átélés és véleményalkotás készségét jelenti, nem a feledhetetlennek minősülő művészi élmények (vagy akár a nagy kiábrándulások) megidézését, hanem annak taglalását és bizonyítását, hogy milyen közel állt ő egykoron nagy művészegyéniségekhez, színészekhez, énekesekhez, zenészekhez, ami bizonyára igaz, de nem avat senkit íróvá és semmilyen szöveget irodalommá. Hofi Géza kivételével valamennyiüknek puszipajtása volt, „mindenki Pistije", ő is pertu volt velük, a becenevükön szólította őket, Rátonyi Róbertet pl. Robikának, „hisz barátai csak így nevezték", ismerte a családjukat, gyengéiket, de még a szennyesüket is – amíg jogtalanul el nem mozdították szervezői állásából, ami biztos úgy van, nagy kár, de nem segít írásainak színvonalán.

Szabó István szövegeinek vázát idézetek képezik. A kezdő idézet rendszerint egy, a „bemutatott" művészek által, vagy róluk írt – olykor gyanús szellemiségű és színvonalú – könyvből (pl. Menyhért Mészáros László: *Hofi maffia*), sztármagazinokból (pl. *Story*), egyes lapok (pl. *Szabad 7 Nap* [sic!]) pletykarovatából, hanglemezek borítójáról, vagy a – különböző nevek (pl. *Kaláka*) magyarázatául – a *Magyar Értelmező Kéziszótár*ból származik. A tengelyt az említett szövegekből való további citátumok, esetleg népszerű dalszövegek töredékei képezik. A központi idézetet azonban mindig az ismert emberek Szabó Istvánnak írt ajánlásai jelentik. Ezek olykor szokványos dedikációfor-

mák, csak az aláírt név a különleges: „Szabó Pistának szeretettel és barátsággal emlékül, öleléssel. Rátonyi Róbert. 1971. November 19." [az ajánlás mondatszerkesztési színvonaláról most ne essék szó!], vagy: „Szabó Istvánnak szívélyes üdvözlettel, kellemes olvasást kívánva: Abody Béla." De akadnak igazi „csemegék" is, amelyek a szerző „bennfentes" mivoltát méltán igazolják: „Szeretettel Pistikének Ruttkai Éva.", „Aranyos Pistának régi sok szeretettel Záray Márta, Vámosi János (1980)", „Pistának sok szeretettel április eleji turnénk, valamint a felejthetetlen bableves és disznótoros emlékére, Subotica [sic!] 1983. Április 5" (a Bojtorján együttes tagjainak aláírásai). Teljes terjedelmében olvashatjuk Pécsi Ildikó magánlevelét is, amely mintegy alátámasztja a szerző családtag-mivoltát a művésznő otthonában: hisz „milyen jókat főztek" a „drága jó mamával".

„Szabó István korrektsége, nagysága, humánuma abban rejlik, illetve mutatkozik meg, hogy nem kertel, nem álszenteskedik, de nem is él vissza – mint oly sokan mások – hiteles értesüléseivel művészbarátságaival kapcsolatban. [A szöveg központozása a könyvbeli megoldásoknak felel meg! – B. E. megj.] Igaz, az *EMLÉK-MORZSÁK 2* kötete is, mint az előző, rövidre fogott, nem hivalkodó, leszűkített, de lényegretörő, érdekes, kuriózumnak számító mű, olvasmány" – olvashatjuk az *Emlék-morzsák 2*-ben Baranovszky Edit recenzióját (*Fontos értékek. Szabó István: EMLÉK-MORZSÁK 2 kötetébe*, 70–71.) Két dolog lehetséges. Vagy: értékítéleteink alapulnak eltérő normarendszeren, s én rosszul tudom, egyáltalán nem számít hivalkodásnak, amennyiben (művészi-emberi lényegük bemutatása helyett) hosszasan ecseteljük, melyik ismert személynél *hányszor* (Horváth Pistánál „nem egyszer", Pécsi Ildikónál „többször is", Rátonyi Róbertnél „nem sokszor", de szívélyes fogadtatásban részesülve stb.) *és hol* (pl. Rózsadombi villájukban, Máriabesnyői kúriájukon, Bessenyei Ferencnek „valamelyik birtokán") vendégeskedtünk, vagy *miként* fogadtak bennünket („István", kiáltotta A Psota és „össze-vissza csókoltuk egymást"; „Csak az arcomat puszilitok meg, mert szét . . . ták a számat" [a kipontozás szerzői eredeti! – B. E. megj.] – mondta Gobbi Hilda stb.). Ha Baranovszky Edit helyesen ítél, akkor nem kérkedés és nem tartozik a kivagyiság fogalomkörébe, amennyiben részletesen beszámolunk arról (a művészi-előadói produkció, a színészi teljesítmény, a vendégjáték jellege, mibenléte, sikere-sikertelensége stb. helyett), *hányszor* találkoztunk ismert személyekkel (pl. Máté Péterrel „nagyon sokszor" találkoztak; a Záray–Vámosi kettős is „nagyon sokszor voltak vendégeim – vendégeink", Csala Zsuzsa viszont „gyakran megfordult" a szerző otthonában: „soha nem jött üres kézzel") és *hogy* láttuk őket vendégül expriváte (pl. mivel traktáltuk őket, hogyan esznek-isznak, melyek a gyengéik). Ha pl. fontoskodva közöljük az olvasóval, *mi* tudjuk, Máté Péter a gyuvecsot szerette legjobban, Dékány Sarolta kedvenc foglalatossága

a horgolás, míg férje, Koós János vérbeli Fradi-drukker, a „kis Kabos" iszik mint a kefekötő, s a szerzőnek kellett egyszer „Csák Pista barátom"-mal hazaszállítania, ahol U. Erika színésznő, aki „igazi társának bizonyult az önpusztításban" keresetlen szavakkal fogadta őket, vagy Bessenyei Ferenc (Szabó Istvánnak természetesen: Feri) „mindig szerette a fiatal nőket" – mindez nem számít hivalkodásnak, mi több, „korrektség", „nagyság" és „humánum", az idézett és a hozzá hasonló töredékekből alkotott szöveg pedig: „kuriózumnak számító mű". Másrészt megtörténhet, hogy értékítéleteimmel mégsincs olyan nagy baj, és Baranovszky véleménye alapul csúsztatásokon. Ez esetben viszont nem tudunk mit kezdeni azon állításával, miszerint Szabó István íróként nem él vissza „hiteles értesüléseivel művészbarátaival kapcsolatban". Vizsgáljuk meg pl. ilyen szempontból a Máté Péterről szóló szöveget (*Elmegyek, elmegyek . . . Emlék-morzsák 1*, 24–25.)! Az énekes pályájáról, előadói kvalitásairól szóló szövegrészt négy semmitmondó, illetve közhelyszerű mondat és egy helyesírási szempontból kifogásolható módon lejegyzett dalszöveg-töredék alkotja. A bevezető részből megtudjuk, egyik találkozásuk alkalmával Máté Péter olyan részeg volt, hogy ketten támogatták, s hogy a szerző ekkor szerzett tudomást arról, miszerint az „teljesen az alkohol rabja lett". Majd következik egy epizód Szabó kulturális szervezői tevékenységéről, amely a „régi városháza kebelében működő Kultúrotthon" megszüntetésével ért véget. Máté Péter énekművészetének lényegi vonása a „megfoghatatlan szomorúság", ami miatt „még ma is összeszorul a szívünk". A négymondatos értelmezői részt a szerző és az énekes szoros barátságát igazoló „Pityu barátomnak . . ." – kezdetű ajánlás követi mint betétszöveg, majd pedig ennek – az énekes 1984-ben bekövetkezett halálával véget ért – barátságnak a taglalása: „Életének még elkövetkező tizenegy évében nagyon sokszor találkoztunk: nálunk, Pesten, máshol. Igaz, mindig szívesen láttuk nálunk, de magam is, nálam. Nagyon szeretett nálunk, hisz ez az előbbi idézetből is kitűnik. Találkozásaink személyes barátsággá ért" [nyelvhelyességi, mondatszerkesztési, egyeztetési problémák figyelmen kívül hagyva! – B. E. megj.]. A szöveg szerkezeti és gondolati középpontját is az énekes halálhíre és halála körülményeinek taglalása képezi. Mert Szabó, Máté Péter „igaz" barátja, „megbízható forrásból" megtudta, „váratlanul érte a halál" [egyébként az emberek nagy többsége kifejezetten várja! – B. E. megj.], ám a „hivatalos közlemény"-nyel ellentétben nem „agyvérzés, infarktus . . . vagy valami hasonló . . ." végzett vele, hanem ittas állapotban, átesve magasított hálóhelyének korlátján, nyakát törte . . . Nem, Szabó István „sohasem él vissza bizalmas információival", nem is akar dicsekedni és kegyeletsértő sem szeretne lenni, miként azt több írásában is mondja. Nincs szándékában Horváth Pista cigánydal-énekes „kegyeletteljes emlékét bolygatni, vagy – isten órizz [sic!] – meggyalázni", de azért halálhíre

kapcsán az jut eszébe, vendégszereplései alkalmával „külön őrséget" kellett mellé állítani, mert „kívánt és nem kívánt »tisztelői« vették körül, s ő hajlamos volt arra, hogy velük együtt »nézzen a pohár fenekére«". (*A cigánydal királya, Emlék-morzsák 1*, 28–30.). Hála a szerző nyílt beszédmódjának és „művészközeli" látásmódjának, számos „lényegi" mozzanat tárul elénk a művészek világából: pl., hogy művész létükre isznak-esznek-szeretkeznek, sőt nagyevők, részegesek, hetyegnek, de még ürítenek is. Így: Abody Béla színházigazgató a nadrágjába vizelt az autóbuszon, Balázs Klári „minden szinten" a partnere Korda Györgynek, Harsányi Gábor és a szerző Piroska nevű unokahúga „alaposan összemelegedett", Hofi Géza pedig cigarettacsikket nyomott az őt váltig kínáló „szomorú emlékű drága jó K. Jóska" [sic!] pincér palacsintás tálcájába. Micsoda „humor", „szellemesség" és „kritikai tisztánlátás"! Azaz: szószátyár, modoros, ízléstelen – helyesírási és nyelvhelyességi szempontból is alacsony színvonalú – pletykaírás, miközben írásaitól csak a közlés szándéka visszataszítóbb: megformálatlan, ócska kis történetecskéket irodalmi köntösbe öltöztetni. Épp ezért van szüksége különböző manírokra, mint pl. egy baráti „vállveregető" magánvéleményt recenzióvá avatni: „Ebből a könyvből, csak egy művész portréja hiányzik: a Tiéd! De az nagyon. Az igazat megvallva persze, aki tud olvasni, az előtt nagyon is szépen kirajzolódik rokonszenves lényed, a művészetért rajongó személyiséged, csak az értékes emberekre jellemző szép szerénységed" – írja magánlevelében Keres Emil, amit Szabó István második füzetében mint recenzensi véleményt használ fel. (*Egy levél . . ., Emlék-morzsák 2*, 68–69.). Ezek után vállalnom kell, miszerint nem tudok olvasni, gőzöm sincs, mi a művészet és összekeverem a hivalkodást a szerénységgel, épp ezért idézem azt az elhíresült mondatot, amely ugyane rovat lapjain íródott le, s példaértékű sommázata lehet egy ilyen könyvről szóló véleményünknek: „Ezt a kiadványt szerzője és kiadója érdekében be kellene vonni" (Jung Károly: *Szomorúan szól a Petőfi-kultusz a déli végeken* = *Híd*, 1993. 1–2., 90.).

Egy fontos tanulsága azért van ezeknek a füzeteknek: attól ugyanis, hogy valaki művészek világában mozog, nem lesz maga is azzá, még akkor sem, ha az írás mellett magyarnóta-énekléssel is foglalkozik és olyan portrékat készít (ezek képezik egyébként az *Emlék-morzsák* illusztrációs anyagát), amelyek „hasonlítanak" modelljükre! (Ez utóbbi ugyancsak lopott mondat: Szabó István zombori képkiállításának megnyitószövegéből [Koncz István] kölcsönöztem.)

BENCE Erika